

מתנה טובה שנתן להם המקום⁶¹ כמו שתקנו לומ' הלל הגדול, ודומה למה שאמר⁶² אין או' הלל הגדול אלא בכוס מלאה ובנפש שבעה, ותקנו לאומרו קודם אכילה כמו שאמרו בתענית⁶³ שאני בני מחוזה דשכיח בהו שכרות. ואני ראיתי מקומות שאומ' אותו בערב שבת בבית הכנסת בחבורת החתנים. ושחית התקיעות⁶⁴ כמו כן דברי בורות הן. וכמעט שאיני אומ' לך כי לכך נהגו, מפני שאינן יודעין הפסוקים בגירסא ומסתכלין בספרים שלפניהם⁶⁵ על כן שוחזין, ומפני שלא יערבבו זה את זה ולא יסתכלו זה בזה כמו שאמר⁶⁶ דאושי כולי עלמ' על כן שוחזין לכיין דעתם. כל עקר אין להם טעם לשחיות אלו כי אם למה שאמרו רבותי'. סוף דבר, בכל הברכות שהתקינו הראשונים אין לשחות בהן כי אם באותן שהזכירו, אעפ"י שמתקשה למה הזכירו בהו הודאת ברכת המזון והודאת הלל,⁶⁷ לימרו כל הכורע מאותן⁶⁸ הנזכרין הרי זה מגונה. וגם מתקשה אותו דבר עצמו שאומ' התלמוד⁶⁹ תני חדא הכורע בהודאת הרי זה משובח ותניא איך הרי זה מגונה ותיריך לא קשיא הא לבתחלה הא לבסוף, ובבריתא דלעיל⁷⁰ אלו ברכות שאדם שוחה בהן באבות תחלה וסוף ובהודאה תחלה וסוף, והיה לו להקשות מזאת על אותו התיריך.

61 [על-פי שבת י"ב: מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה. ורצונו לומר שתקנו ראשונים להוסיף שבת זה והלל הגדול להודות על השבת, ובעצם היו צריכים לאומרם בשעת הסעודה 'בכוס מלאה ובנפש שבעה', אלא שמחשש שכרות הקדימום לפסוקי דימרה. – רד"ס].

62 תענית כה, ב-כו, א (לגירסא 'הלל הגדול' ראה דקדוקי סופרים שם, עמ' 157 הערה ר).

63 שם.

64 [מלכיות זכרונות ושופרות, שנקראו תקיעתא (ראש השנה ל, א, ועוד), ואף ההסבר המוצע להלן 'שאינן יודעין הפסוקים בגירסא' מתייחס למלכיות זכרונות ושופרות דווקא. – רד"ס]. המנהג לכרוע בתפילות ראש השנה [בכל הברכות, וכן גם בתפילות יום הכיפורים] נזכר אצל ראשונים רבים, למן רבנו תם (מחזור ויטרי, עמ' 362) ואילך, ראה מה שכתב חותני (לעיל, הערה 45); ש' אברמסון, 'עיונים בתפילת "הימים הנוראים"', טורי ישרון מא (תשרי תשל"ה) עמ' 35-36.

65 ומכאן שדווקא תפילת ראש השנה נאמרה מן הכתב, ובשאר ימות השנה התפללו על-פה. ודומה לזה היה מנהג הגאונים: 'מחזכור רב ביבי ספר בשר על גבי גחלים... וששאלת ש"צ מהו שיאמ' סליחו' וקריבות בעל פה או לא, כך מנהגא בפומבדית' ובסורא ש"צ כל סליחו' וקריבות שרוצ' לומ' ביום הכפר' ובתענית ציבור אין אומ' רק בכת' כדי שלא יטעה ויכין את לבו, אבל בשאר ימי טובי' אם רוצ' לומ' על פה הרשות בידו, וכן מנהג שתי ישיבות' (מרדכי הגדול, כת"י אקספורד 678 דף 130, ומשם בסמ"ק מצורף, ח"א, עמ' צ, בליקטים; הלכות קצובות דר' יהודאי, סי' ix).

66 ברכת ג, א.

67 שם לד, ב: הכורע בהודאה ובהודאה של הלל הרי זה מגונה.

68 [שמא צ"ל: באותן, והכוונה לאותן הנזכרין למעלה: כל הברכות שהתקינו הראשונים. – רד"ס].

69 שם.

70 שם ע"א.